

Biserica in timpul lui Constantin cel Mare

Imparatul Constantin cel Mare (337-377) este una din personalitatile de seama din istoria universala. Pina la el, Biserica a indurat grele persecutii din partea imparatilor romani. Convertirea lui la crestinism a insemnat o mare cotitura in istoria acestuia, caci, prin publicarea edictului de toleranta religioasa, de la Milan din ianuarie 313, Constantin a asigurat Bisericii deplina libertate in tot Imperiul roman. Biserica intra, de acum inainte, intr-o perioada de inflorire si propasire, in secolul ei de aur.

Inaintea lui Constantin cel Mare, Galeriu, grav bolnav, a dat la 30 aprilie 311, la Sardica, un edict de toleranta pentru crestini, de acord cu Constantin si Liciniu, care cuprinde permisiunea existentei crestinelor - ut denuo sint cristiani et conventicula eorum = sa existe din nou crestini si sa tina adunarile lor (Lactantius, De mort. pers., 34; Eusebiu, Ist. bis., VIII, 17). Galeriu a murit curind, la 5 mai 311, incit edictul sau s-a aplicat doar partial.

E greu de cunoscut in intimitatea ei evolutia religioasa a imparatului Constantin, dar, o data declarat pentru crestinism, el a progresat continuu pe aceasta cale, incepind cu lupta dintre el si Maxentiu de la Pons Milvius (Podul Vulturului), linga Roma, din 28 octombrie 312, pina la botezul lui din mai 337.

Dupa istoricii crestini, Eusebiu si Lactantiu, in ajunul luptei cu Maxentiu, Constantin a vazut pe cer ziua, in amiaza mare, o Cruce luminoasa deasupra soarelui cu inscriptia: = in

hoc signo vinctes = prin acest semn vei invinge (Lactantius, De mortibus persecutorum, 48, 5). Noaptea, in timpul somnului, i s-a aratat Iisus Hristos cu semnul crucii, pe care-l vazuse ziua pe cer, cerindu-i sa-l puna pe steagurile soldatilor, spre a-i servi drept semn

protector in lupte. Acesta este monogramul lui Hristos HP sau pe care l-a pus pe un steag numit labarum.

Ca imparatul Constantin a fost convins de aparitia minunata a Sfintei Cruci, ne-o confirma faptul ca pe arcul de triumf al lui Constantin, care se pastreaza pina azi la Roma, el afirma ca a castigat victoria asupra lui Maxentiu: <<instinctu divinitatis>> = <<prin inspiratie divina>>.

La citeva luni de la victoria asupra lui Maxentiu, Constantin, impreuna cu Liciniu, devenit prin casatoria cu una din surorile sale, cumnatul sau, au publicat edictul de la Milan din ianuarie 313, prin care se acorda libertate religioasa deplina crestinismului, care devine religio licita = religie permisa in Imperiu. Totodata, se anulau toate hotaririle anterioare luate contra crestinilor si se retrocedau Bisericii locasurile de cult si averile confiscate de imparatii precedenti.

Edictul de la Milan are o importanta epocala prin hotaririle si urmarile lui. Din religie nepermisa si persecutata, crestinismul devine religie permisa, ba chiar favorizata, cum arata actele ulterioare ale imparatului Constantin.

Din nefericire, Valeriu Liciniu (308-324), la inceput pe deplin asociat la politica religioasa a imparatului Constantin, s-a departat de aceasta, devenind din 316 reprezentantul declarat al paginismului in Orient, unde erau multi crestini si a inceput persecutarea lor intre 320-323.

In urma infringerii suferite de Liciniu in lupta cu Constantin in 18 septembrie 324, la Chrysopolis, azi Scutari – linga Calcedon, pe coasta apuseana a Asiei Mici, in fata Constantinopolului, si a unor uneltiri contra lui Constantin, Liciniu a fost condamnat la moarte si executat la Tesalonic in 324. De aceasta data, Constantin a ramas singurul imparat al vastului Imperiu roman pina la moartea sa in 22 mai 337.

Ramas singurul stapinitor, Constantin lua fata de crestinism o atitudine binevoitoare, fara a jigni, insa, paginismul greco-roman, care avea numeroase si puternice radacini. Imparatul insusi pastra aproape tot timpul domniei demnitatea suprema pagina de pontifex maximus si nu se lepada de paginism decit prin Botezul savirsit cu citeva zile inainte de moarte, in mai 337.

Trebuie sa recunoastem, insa, ca pastrarea titlului pagina de pontifex maximus ii da dreptul si posibilitatea de a supraveghea si tine in friu paginismul, in interesul crestinismului insusi. Daca imparatul ar fi renuntat atunci la el, isi ridica un rival periculos, care ar fi putut sa restabileasca situatia de mai inainte a paginismului, inca puternic prin numarul credinciosilor lui, prin influenta si situatia inalta a senatorilor a aristocratilor si functionarilor superiori.

In luarea de masuri favorabile Bisericii, Constantin proceda treptat si cu mult tact.

Politica lui religioasa este caracterizata mai ales prin citeva fapte de importanta majora: actul de libertate religioasa de la Milan, din ianuarie 313, alegerea unei noi resedinte imperiale si convocarea Sinodului I ecumenic de la Niceea din 325.

Imediat după edictul din 313, împăratul scuteste pe clericii creștini de obligația grea și costisitoare a funcțiilor municipale. Scuteste Biserica de dări, drept de care nu se bucurau templele păgâne, și-i înapoie tot ceea ce îi fusese confiscat, acordându-i și dreptul de a primi legate și donațiuni. Totodată, el acordă ca ajutor episcopilor sume importante din tezaurul statului, pentru ridicarea de biserici și întreținerea clerului. El acordă Bisericii dreptul de eliberare a sclavilor și dădu episcopilor dreptul să judece pe cei ce n-ar voi să fie judecați după legile statului.

Constantin cel Mare a intervenit și în dreptul penal, pe care a încercat să-l umanizeze, înlăturând din legile penale dispoziții și pedepse contrare spiritului creștinismului, ca: rastignirea, zdrobirea picioarelor, stigmatizarea (arderea cu fierul roșu). S-a îmbunătățit tratamentul din închisori. S-au adus restricții luptelor de gladiatori și s-au trimis condamnații la mine, în loc de lupte. S-a modificat, în spirit creștin, legislația referitoare la căsătorie, la părinții fără copii, s-a îngreunat divorțul, s-a pedepsit adulterul și siluirea, sau violul, s-a interzis aruncarea copiilor și vinderea lor, prin ajutoare date părinților săraci. S-au luat măsuri de protecție și ajutor pentru săraci, orfani, văduve și bolnavi.

Prin legea din 321, Constantin cel Mare a generalizat duminica ca zi de repaus în Imperiu.

Încă din 317, împăratul a început să bătă și monede cu monogramă creștină.

În funcțiile înalte, el numea de preferință creștini, dar a păstrat și păgini. Funcționarilor păgini li s-a interzis să aducă sacrificii.

Cultul împăratului a pierdut sensul lui religios, păstrând mai mult semnificația lui politică: cinstirea autorității împăratului ca exponent al puterii Imperiului roman; templele dedicate lui devin localuri publice, fără statui și fără sacrificii.

În unele locuri, unde creștinii erau în majoritate, ei au luat templele păgâne și le-au transformat în biserici, sau le-au închis.

Împăratul și membrii familiei sale – mama sa, Elena, soția sa, Fausta, sora sa, Anastasia, fiica sa, Constantina, au daruit episcopilor ajutoare pentru a repara bisericile sau pentru a construi altele noi. La Ierusalim, la Antiohia, Tyr, Nicomidia, Roma și Constantinopol s-au ridicat biserici mărețe. La Constantinopol, a ridicat catedrala Sfintii Apostoli, care a devenit necropola împăraților bizantini. În cadrul unor festivități mărețe, s-a sfințit, la 14 septembrie 335, catedrala Sfintului Mormint – Anastasis – Învierea, ridicată prin râvnă și cheltuiala lui Constantin.

Cultul creștin și pelerinajul la Locurile Sfinte au luat o mare dezvoltare. Mama împăratului, Sfânta Elena, a descoperit la Ierusalim lemnul Sfintei Cruci pe care a fost rastignit Mântuitorul. La Roma, împăratul a cedat episcopului fostul palat imperial – Lateranul.

Voința lui Constantin cel Mare de a susține creștinismul s-a văzut și în alegerea unei noi capitale pe țărmurile încintătoare ale Bosforului. Încă din timpul lui Dioclețian (284-305), Roma nu mai era capitala unică a Imperiului roman, căci acesta o mutase la Nicomidia, în Asia Mică. Roma ramăsese încă un orășel păgân, în care templele, monumentele, senatul roman, aristocrația aminteau și păstrau vechea religie păgână.

Constantin s-a hotărât să parasească Roma păgână, spre marea nemulțumire a episcopilor Romei, și să întemeieze un nou orășel ca reședința imperială. Acesta a fost Bizanțul, pe

Bosfor, care a primit numele de Constantinopol = orasul lui Constantin, inceput in 324 si inaugurat la 11 mai 330. Constantin a facut din Bizant capitala unui Imperiu crestin, care trebuia sa arate aceasta prin bisericile, monumentele si atmosfera sa.

Mutarea capitalei la Constantinopol a avut consecinte importante in istoria Impeiului roman si a Bisericii. Prin aceasta mutare s-au pus temeliile Imperiului roman de Rasarit care a durat pina la 29 mai 1453, cind Constantinopolul a fost cucerit de turci, sub conducerea lui Mahomed al II-lea Cuceritorul (1451-1481).

In Constantinopol, numit <<Roma cea noua>>, se ridica un oras cu mare viitor politic si bisericesc. Episcopii de Constantinopol devin egali in rang de cinste cu episcopii Romei, prin canonul al 3-lea al Sinodului al II-lea ecumenic de la Constantinopol, din 381, si canonul 28 al Sinodului IV ecumenic de la Calcedon din 451.

Convocarea Sinodului I ecumenic de la Niceea din 325 constituie unul din meritele deosebite ale imparatului Constantin. Vazind tulburarea crescinda provocata de erezia lui Arie din Alexandria, Constantin s-a decis sa convoace pe episcopii Imperiului intr-un sinod general sau ecumenic spre a defini impreuna adevarurile de credinta si a asigura unitatea crestinismului. Ca om de stat experimentat, Constantin si-a dat seama ca unitatea crestinismului si pacea si linistea Bisericii constituie elementul de viata si de rezistenta al Impeiului roman universal. In locul pluralitatii zeilor pagini, era de preferat existenta unei singure credinte in Imperiu, cea crestina, caci ea asigura si unitatea lui politica.

Este interesant de constatat ca Constantin insusi, desi nu primise inca botezul, a deschis Sinodul I ecumenic printr-o cuvintare adresata episcopilor, asigurindu-i ca el se considera

<<impreuna slujitor cu ei>> = (Eusebiu, Viata fericitului imparat Constantin, III, 13). Cu alt prilej, dupa marturia lui Eusebiu, el a spus ca se considera episcop pus de Dumnezeu pentru treburile din afara (ale Bisericii) - (Eusebiu, ibidem, IV, 24).

Este adevarat ca politica religioasa inaugurata de Constantin cel Mare a avut si unele urmasi defavorabile. Biserica a avut in persoana imparatului un ocrotitor, dar, in acelasi timp, si un stapin. Imparatii s-au amestecat in chestiunile religioase, impunandu-si vointa. Unii au sustinut arianismul, monofizismul, monotelismul, au persecutat pe ierarhii ortodocsi, au inlaturat din scaune, exilindu-i, ierarhi merituosi.

Desigur, ca om de stat, Constantin a facut si unele greseli, pe care istoria nu i le trece cu vederea. In unele din actele sale de suveran, el a pedepsit singeros pentru motive de infidelitate politica si acte de tradare de stat. Astfel, fiul sau, Crispus, mostenitorul de drept al tronului imperial, pe care Constantin si-l asociase la domnie in 317, cu titlul de <<Cezar>>, fiind implicat intr-un complot de stat, a fost ucis in 325; la putin timp, sotia sa cea de a doua, Fausta, a fost ucisa in baia sa la Roma.

In materie de politica bisericeasca, dupa Sinodul I ecumenic de la Niceea din 325 s-a lasat influentat de curtezani lingusitori si de arieni, ceea ce a provocat confuzie in sufletele credinciosilor.

Cu toate aceste scaderi, este in general admis ca Constantin cel Mare a fost bine intentionat in actele sale si el a facut crestinismului, ca primul imparat crestin, cel mai mare serviciu dintre imparatii romani, asigurandu-i libertatea prin edictul de la Milan din 313. Convertirea sa la crestinism a dat un nou curs istoriei universale, prin incercarea sa

de a armoniza interesele superioare ale Imperiului roman cu interesele Bisericii.

Imbolnavindu-se grav, Constantin a fost botezat in vila sa de la Ancyrona, la marginea Nicomidiei, de episcopul semiarian Eusebiu de Nicomidia si alti clerici, cu citeva zile inainte de Rusalii, in luna mai 337. El a murit curind dupa aceea, la 22 mai 337, in Duminica Rusaliilor si a fost ingropat cu mare fast in biserica Sfintii Apostoli din Constantinopol, ctitoria sa.

Pentru meritele sale deosebite si mai ales pentru marile servicii aduse crestinismului, dupa lunga perioada de persecutii, Biserica l-a cinstit in chip deosebit, trecindu-l in rindul Sfintilor si numindu-l Cel intocmai cu Apostolii.

Politica lui religioasa, in general, a fost urmata de fiii si succesorii lui, cu exceptia imparatului Iulian Apostatul (361-363), nepotul sau, care a reintrodus pentru scurt timp paginismul in situatia lui de religie favorizata in Imperiul roman, persecutind crestinismul. Spre sfirsitul secolui al IV-lea, sub imparatul Teodosie cel Mare (379-395), crestinismul a ajuns din religie tolerata – religio licita, religie de stat, iar Ortodoxia devine confesiunea oficiala a Imperiului. Din timpul lui Teodosie cel Mare, Imperiul roman devine imperiu crestin.

Pr. Prof. Dr. Ioan Ramureanu,

Istoria Bisericeasca Universala, Vol. I ("De la inceputurile Crestinismului pina la anul 1054" - Biserica in Epoca sinoadelor ecumenice), Bucuresti, 1992, pag. 98-103.